

MOLNÁR Gusztáv

Civilizációk összecsapása, civilizációk csődje...

A romlás, a *bübrisz* büntetése az ókori görögöknél sokszor különös alakot öltött: saját végzetük parancsainak engedelmessé válnak, akiket például a másokra lesújtó isteni harag eszközeivé. Az önhittségre leleselkedő leg súlyosabb veszély azonban akkor jelentkezett, amikor a fizikai csapáson túlmenően az áldozatot az istenek tudatosan fellevezték, és az, korábbi hibáit megsokszorozva, most már mintegy tudatosan tette meg a bukás beteljesülését még hátralévő lépéseket.

A fenti sorokat még azelőtt vettem papírra, mielőtt az első amerikai repülőgépek elindultak volna az afgán hegyek felé. Úgy tűnik, a történelemben vannak pillanatok, amikor minden figyelmeztetés hiábavaló. „Fel kell ismerni – írta Huntington 1996-ban megjelent híres könyvében –, hogy a más civilizációk ügyeibe való beavatkozás valószínűleg a létező legnagyobb veszélyforrás, mely bizonytalansághoz és potenciálisan globális konfliktusokhoz vezet a multicivilizációs világban.” Az, ami az Egyesült Államokban 2001. szeptember 11-én történt, felfogható úgy is, mint egy szörnyű civilizációs válaszreakció a Nyugat vezető hatalmának következetes civilizációs intervencióizmusára. Ezen nem változtat az az egyébként alapvető fontosságú tény sem, hogy az utóbbi okos politikával enyhíthető ok, de valószínűleg meg nem akadályozható, az előbbi pedig tudatosan kitervelt emberiség elleni büntény.

Azok, akik ezt az apokaliptikus büntényt kigondolták, és a precíz végrehajtásról is gondoskodtak, minden bizonnyal számítottak arra, hogy Amerika a Pearl Harbor-szindróma logikája szerint reagál majd a váratlanul és kegyetlenül lesújtó csapásra. Egészen pontosan arra számítottak, hogy az amerikai közvélemény és a kormányzat nem elégszik meg azzal, hogy a példátlan terrortámadásra olyan globális titkosszolgálati háborúval válaszoljon, amelynek lényegéhez tartozik, hogy döntően a színpad mögött zajlik, és csak az ún. különleges alakulatok intelligens, célra irányuló és hatékony katonai eszközárát veszi igénybe.

Ha az Egyesült Államok – hírek szerint a State Department és annak vezetője, Colin Powell egykori vezérkari főnök ellenkezése dacára – az előkészületekből sejtethető nagyarányú katonai támadást mozlím országok kormányának tevőleges támogatásával, más mozlím országok területén lévő célpontok ellen, a fő célpontként szolgáló ország politikai rendszerének megváltoztatására törekedve megindítja, minden bizonnyal lezárul a szarajevói merényletre adott túlméretezett válasz következtében kibombant első világháborúval elkezdődött 20. század, és elkezdődik az új, amelyről egyelőre csak annyit tudunk mondani, hogy szintén egy világháború a menzője. Amely azonban – legalábbis külső lefolyását tekintve – semmiben sem hasonlít a 88 évvel ezelőtt elkezdődött első huszadik századi világháborúhoz.

Nem hasonlít, mert Kandahar szétbombázására a viszontváltás minden bizonnyal nem Afganisztánból, hanem bárhol, például Nairobitól várható, ahol a szeptember 14-ére eső pénteki szent napon a mecsetből kijövet egy hangadó férfi a következőképpen kommentálta – a *Le Monde* tudósítójának – az Amerikában történeteket: „Még akkor is, ha Amerika eltörlő a föld színéről Afganisztánt, megmarad Irán, megmarad Kenya és a többi ország, ahol a mozlímok majd megindulnak, és az utolsóig harcolni fognak. A Nyugat napokig sírtja a manhattani halottakat, de elfelejté az iraki, a palesztinai, a csecsen-földi és a kasmíri halottakat. Van önnek arról fogalma, milyen mély manapság a mozlímok kiterjesztése? Ha az Egyesült Államok elköveti azt a hibát, hogy a katonai megtorlás eszközehez folyamodik, elkezdődik a háború a mozlímok és a keresztények között; és az világ-méretű lesz.” Egy másik – a hallgatóság által nagy lelkesedéssel fogadott – szónoklat meg ennél is határozottabb: „A mozlímoknak örvendeniük kell, mert amerikaiak haltak meg. Ezek a hitetlenek esküdtek ellenségei az igazhitűeknek. Ez a sok halott nagyon boldoggá tesz bennünket. És reméljük, hogy mások is követik őket a sorban. Semmilyen sajnálatot nem érzünk irántuk. Haljanak csak meg, ennyi az összes mondanivalóm.”

Tudom, hogy a mozlímok többsége nem így gondolkodik, és Kenya lakosságának különben is alig 10 százaléka muzulmán. Van itt azonban egy félelmetes tény, amivel szemben, úgy tűnik, tehetetlenek vagyunk. A modernizáció sárkányfogveteményéből kikelt radikálisok egytől egyig írni-olvasni tudó, jelentős részben közép- vagy felsőfokú végzettséggel rendelkező fiatal emberek. Az átlagos palesztin család gyermekei az utca és a televízió közötti publikus térben szocializálódnak, szüleiket büszkeség tölti el, ha kő- vagy bombadobálás közben szörnyethalnak, és az üdítő jégcsokrányban tartják. De a modern civilizáció elemi kellékeit nélkülöző afgánok sem közvetlenül a közép-korból jönnek, hanem túl vannak már egy hagyományos-etatista, valamiféle állami infrastruktúrát királyi áldással és szovjet segítséggel

képző rendszeren, egy forradalmi-sztfalínista, a kánok földjét a falusi lakosságnak szétesztő és ezzel a termelés igazságtalan, de mégiscsak működő rendjét szétfelbontó, a vegyes iskolákat kötelezővé tevő, radikálisan hagyományellenes kurzuson, túl vannak az iszlám nevében saját lokális érdekeiket védő hadurak garázdálkodásain, és amerikai segítséggel feltehetően túl lesznek a pakisztáni menekülttáborokban – az amerikai titkosszolgálatok tevőleges támogatásával – megszerzett, az iráni befolyást ellensúlyozni hivatott szaúdi eredetű, szélsőségesen puritán wahhabita egyházi iskolákban indoktrinált tálibok uralmán is.

Tény, hogy a tálib rendszer fontos katonai támasza az Oszama bin Laden vezetése alatt álló több ezer, bármilyen terrorcselekmény elkövetésére kiválóan alkalmas „afgán” arab harcosból álló „különleges alakulat”, amelynek bázisait – miután segítettek felépíteni – most az amerikaiak meg fogják semmisíteni. Egészen biztosra vehető azonban, hogy ezek – mindenekelőtt a most a szó szoros értelmében halálra keresett al-Kaida terrorszervezet tagjai – nem fogják a várható célpontok közelében bevárni az amerikai támadást, hanem szétszórásnak Afganisztán területén, és megpróbálnak be-, illetve visszaszállítani azokba az iszlám országokba, amelyeknek a közvéleménye egyre félelmetesebb mértékben hangolódik saját, „kollaboráns” kormányára ellen. Még abban a nem igazán valószínű esetben is, ha sikerülne teljesen megsemmisíteni őket, Amerika a várható katonai „győzelemmel” nem Afganisztánt fogja felszabadítani, hanem az eddig szövetségesként kezelt ún. mérsékelt iszlám országokat fogja végleg és visszavonhatatlanul elveszíteni.

Aszeptember 11-én brutális módon színre lépett ellenfélle szemben nem lehet Rooseveltt módjára – a „teljes és végső győzelemig” – harcolni. Az több mint hatvan évvel az események után is logikus és érthető, hogy Japán 1941. december 7-i támadását követően az akkori amerikai elnök nem kételkedett abban, hogy „az igazság erejével felvertezt amerikai nép” győzedelmeskedni fog „az előre megfontolt szándékkal elkötett invázióval szemben”. De azon már csak kétségbeesni lehet, hogy a közhangulat nyomásának engedő Bush, ez a gyenge, az események súlya alatt minden önálló, valóban államférfiúi döntésre képtelenül vált elnök nem veszi észre, hogy pontosan a katonai megtorlás teheti a már régóta parázsló konfliktust igazi civilizációk közötti háborúvá.

Úgy tűnik, hogy Amerika, „a leghatalmasabb nemzet a Föld színén”, ahogy az amerikai elnök szeptember 22-én, szombaton elmondott rádióbeszédében a méhetetlen elbizakodottság istenkísértésének engedve fogalmazott, a 20–21. század fordulóján elérkezett egy olyan történelmi csúcspontra, ahonnan már nem vezet út tovább felé.

2001. szeptember 22.

MOLNÁR GUSZTÁV 1948-ban született Szalárdon, Bihar megyében. Filozófus, a budapesti Teleki László Intézet munkatársa. Az *erdélyi kérdés* (tanulmányok, Gabriel Andreescuval), *lasj*, 1999. *Köztes-Európa eltűnése, avagy a mintakövetés közép- és kelet-európai konzekvenciái. Vázlat.* In: *Globalizáció és nemzetépítés*, Budapest, 1999.

Caius DOBRESCU

A decentralizálás mint biztonságpolitika

Martin van Creveld, egyike a jelen legprovokatívabb történészeinek, régóta állítja, hogy a „nemzeti” hadseregek, úgy, ahogy őket ismerjük, dinoszauruszok azokhoz az új, többségükben nem hagyományos provokációkhoz képest, amelyek a világ biztonságát fenyegetik (szükséges hangsúlyoznom, hogy van Creveld elsősorban a terrorizmusról utal?). Az Ikerfőnyok és a Pentagon bombázása utasszállító repülőgépekké, sajnos, tragikus és nem kívánt alkalom arra, hogy ennek az elméletnek a helytállót kipróbáljuk. A mellellette vagy ellene szóló érvek megfogalmazása egyáltalán nem lesz könnyű – véleménykülönbségek lépten-nyomon adódhatnak majd. Például: megengedve azt, hogy az amerikai csapatok átmenetileg győzelmet aratnak Afganisztánban, milyen mértékben lesz ez releváns a hagyományos erők általános egyeztetéséhez hasonló műveletek esetében, mikor az Észak-atlanti Szövetség tagjai 10 éve készülődnek a terroristahálózatok elleni kampányra? Mostantól az a követelmény, hogy bármilyen hipotézist sokáig tartó ellenőrzésnek vessenek alá, hosszú ideig fenn tartja majd a vizsgálódás feszültségét. Másrészt tény, hogy az eszelen merényletre adott katonai válaszlól szóló minden vitában állandóan visszatért a gerillacsapatokhoz hasonlóan és nem klasszikus katonai testületekként kiképzett speciális erők felhasználásának témája. A Golf-háború korát feleleveníthető légi erők és a tengerészetnek most lényegében csupán az lesz a szerepe, hogy támogassa azt, amit a Fehér Ház színterében bin Laden és bázisai elleni „sebészeti beavatkozásnak” nevez.

Függetlenül tehát attól, hogy elfogadják vagy sem, van Creveld elmélete (legalábbis) a következő évtizedben állandóan a stratégiai elemelkedés középpontjában lesz, rákényszerítve a politikai és katonai döntéshozókat és a résztvevőket, hogy mindvégig feltegyék a kérdést, vajon a hagyományos fegyverek valóban nem dinoszauruszok-e – nem csupán képtelenek lévén arra, hogy hatékonyan védjék a békés társadalmakat, hanem ráadásul nagy terhet is jelentenek azok számára, minthogy ritka és értékes tartalékok elpazarolására kényszerítik őket, amelyeket rugalmasabb biztonsági struktúrák felé irányíthattak volna.

Ami a továbbiak során meg szeretnék jegyezni, az, hogy az általunk ismert hadseregeknek kétfős szerepük van: 1. funkcionális részei az állam mechanizmusának; 2. áttételesen képviselik az államot, a rész-az-egészért képlet alapján. A második úgy is értelmezhető: a hadsereg nem feltétlenül funkcionális, inkább a funkcionális jelképe, a tökéletes hierarchia és koordináció utópiaja, feladata pedig az, hogy fenntartsa egy szerves nemzeti közösség létezésének erőt adó érzését. Az, hogy a hadseregek képtelenek megállni a helyüket egy új típusú ellenség szemben, átalakítva a hatóságok iránti tisztelet, a központosított koordinálás, a magatartások és értékek uniformizálásának előnyeit ugyanannyi legyőzhető akadállyá – nem azt jelentésvajon, hogy itt egy általánosabb válság jelentkezik, az állam funkcionálisításáról és a társadalom „racionális” megszerzéséről alkotott egész elképzelés válsága? Van Creveld és sokan a libertinus gondolkodók közül, akik biztonsági kérdésekkel foglalkoztak, meg vannak róla győződve, hogy igen.

Az utóbbi idők terrorista mozgalmainak egyik jellegzetessége (ahogy az a Rand Corporation e csapás alakulásáról szóló évi jelentéséből kiderül) az, hogy szerkezetük vízszintes, nem hierarchikus, nagyon nagy a szabadságuk és a mozgási sebességük, és a legnehezebben megjósolható helyzeteket hozzátják létre annak érdekében, hogy háborzongató terveiket megvalósítsák. A modern államok biztonsági struktúrái ellen elkövetett merénylet lényege ez a magatartásmodell, amelyet az internetes kommunikáció fejlődése alakított ki.

Ha hatékonyan szembeszállhassunk ezekkel a fenyegetésekkel, olyan reagálóerőre volna szükségünk, amely reprodukálná annak jó részét, amit szomorú iróniával „szervezőkultúrájuknak” nevezhetnénk. Végső soron azt mondhatjuk, hogy – bár paradoxon – e mikro-szokopikus ellenség számára túl nagy a hagyományos hadseregek üttéréje (hiába lövöldözöl pisztollyal a vírusra, nem szabadulsz meg tőle!), s a racionális megoldások egyike az ősi bölcsességhez való visszatérés lenne, mely szerint legjobban az védekezik, aki egyedül védekezik. Misként szólva, bebizonyosodhat, hogy mindaddig, amíg a merénylet kitervezők feltehetően esélye attól a képességtől függ, hogy sikerül-e sűrűbbé tenni a felelősségteljes éberség és felügyelet hálóját, a biztonságot egy szakosodott, tiszteletre méltó és szilárd testületre bízni a legostobább megoldás.

A társadalom egyfajta militarizálását jelenti ez? Ha igen, semmiképpen nincs szó semmi olysámról, ami a kommunizmus kitalálta szörnyű erőtítmény-társadalomhoz hasonlítana, akkor már inkább a hadsereg olyan „polgáriásításához”, a közbiztonság iránti felelősség olyan felvállalásához, amellyel a Svájc vagy Izraelhez hasonló országokban találkozunk. A társadalom nevelésének ez a széles skálája nem azonos egy nyitott struktúrával a hierarchikus ellenőrzéssel való helyettesítésével – ellenkezőleg, szerepe az, hogy növelje az egyén és a közösség autonómiáját azzal, hogy több lehetőséget biztosít számára léte és szabadsága megvédése érdekében.

Egy, a közigazgatási decentralizációval foglalkozó elmélet szerint ezek az átalakulások létfontosságúak. Ha elfogadjuk, hogy a terror – struktúráját a HIV vírusának gyorsaságával változtatott – hiperrugalmas és hipermozgékony hálózatával szembeni ellenállás feltételezi a politikai és társadalmi struktúrák megfelelő rugalmasságát, akkor megértjük azt is, hogy ez a folyamat egyebek mellett feltételezi a biztonság iránti felelősség jelentős decentralizálását is. Nagyon konkrétan, a helyi, városi vagy regionális biztonság iránti felelősség megnövekedéséről van szó – olyan folyamatról, amely csupán a szélesebb körű decentralizációval és a devolúcióval valósulhat meg. A politikai decentralizációra eső hangsúly és perspektíva ilyen drámai eltolódása egyértelműen nyilvánvalóvá teszi azt az igazságot, amelyet annak támogatói régóta megfogalmaztak: a decentralizáció nem jelent gyengülést, eredménytelenséget, pazarlást, anarchiát, hanem ellenkezőleg, erőt, dinamizmust, egymáshoz tartozást és hatékonyságot.

Fordította: HADHÁZY Zsuzsa

CAIUSDORRESCU 1966-ban született Brassóban. A Transilvania Egyetem előadójára. *Semzei legati si rentieri* (Mégkötözött és töképezés felistenek), Bukarest, 2001.

Előfizetés

A *Provincia*-ra előfizetni a *Krónika* kézbesítőinél, a *Krónika* képviselőin, postai úton és a szerkesztőségben lehet (3400 Cluj-Napoca/Kolozsvár, Tebei u. 21., tel.: +40-64-420490). Az előfizetési díj 1 hónapra 5000 lej, 3 hónapra 13 000 lej. Postai előfizetés esetén az előfizetési díjat a következő címre kell elküldeni: **Fundatia CRDE – Revista Provincia**, cont nr. 264100078588, Banca ABN AMRO BANK (Románia), Sucursala Cluj (3400 Cluj-Napoca, Calea Dorobanților nr. 70).

Külföldi előfizetés esetében az előfizetési díj 6 USD/3 hónap, amit a következő bankszámlára lehet befizetni: Fundatia CRDE, cont nr. 264100078588 USD, Banca ABN AMRO BANK (Románia), Sucursala Cluj (3400 Cluj-Napoca, Calea Dorobanților nr. 70, SWIFT KOD ABNAROB).
A *Provincia* bár mely részének másolásával és a lap terjesztésével kapcsolatos minden jog fenntartva. Tilos a lap elektronikus tárolása, feldolgozása és értékesítése a kiadó írásos hozzájárulása nélkül.

PROVINCIA, magyar nyelvű kiadás

KIADÓ: Etnokulturális Kisebbségek Forrásközpontja

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG: Ágoston Hugó, Bakk Miklós, Mircea Boari, Al. Cistelean (felelos szerkeszto), Marius Cosmeanu, Caius Dobrescu, Sabina Fati, Marius Lazar, Molnar Gusztav (felelos szerkeszto), Ovidiu Pecican, Traian Stef, Szokoly Elek, Daniel Vighi; LAPSZERKESZTO: Hadhazy Zsuzsa; ADMINISZTRACIO: Adam Gabor; MUVESZETI SZERKESZTO: Antik Sandor; TORDELOSZERKESZTO: Demeter Eva; KORREKTOR: Benedek Sandor. ISSN: 1582-3954

Cím: 3400 Kolozsvár, Tebei u. 21.; tel.: 064-420-490, fax: 064-420-470; e-mail: provincia@edrc.osf.ro; web: www.provincia.ro

A *Provincia* bár mely részének másolásával és a lap terjesztésével kapcsolatos minden jog fenntartva. Tilos a lap elektronikus tárolása, feldolgozása és értékesítése a kiadó írásos hozzájárulása nélkül. Az első évfolyam a *Krónika* (magyar nyelvű kiadás) és a *Ziua de Ardeal* (román nyelvű kiadás) napilapok havi mellékleteként jelent meg.

II. évfolyam, 10. szám, 2001. október